Μ. Βρετανία: κρίση των Τόρις και του νεοφιλελευθερισμού

Του Πάνου Κοσμά

Ανάμεσα στις αρχές Σεπτεμβρίου και τις αρχές Νοεμβρίου, η Μ. Βρετανία έζησε στιγμές μιας ιδιότυπης πολιτικής κρίσης. Ο λόγος δεν ήταν κάποιου είδους πολιτική ή κοινωνική πίεση που ασκήθηκε στην κυβέρνηση, αλλά ότι οι αγορές… ανέτρεψαν μια κυβέρνηση των Τόρις πριν προλάβει να συμπληρώσει θητεία 40 ημερών! Στη συνέχεια, νέος ηγέτης των Τόρις και πρωθυπουργός αναδείχθηκε ένας πολυεκατομμυριούχος ινδικής καταγωγής, άνθρωπος των αγορών, που μπήκε στην πολιτική το 2015 και ενώ το Brexit ανέπτυσσε δυναμική.

Το σύντομο ιστορικό αυτής της ιδιότυπης κρίσης έχει τη σημασία του. Ύστερα από την παραίτηση του Μπόρις Τζόνσον και της κυβέρνησής του, επικεφαλής του κόμματος των Τόρις αναδείχθηκε η Λιζ Τρας (Liz Truss), η οποία ορκίστηκε πρωθυπουργός στις 6 Σεπτεμβρίου. Μέλος της «ελευθεριακής» πτέρυγας του συντηρητικού κόμματος, δηλαδή οπαδός του πλέον ακραίου, ωμού και ασύδοτου νεοφιλελευθερισμού και πολιτική εκπρόσωπος των πλέον ασύδοτων μερίδων του κεφαλαίου, η Τρας όρισε υπουργό Οικονομικών τον Κουάζι Κουαρτέγκ (Kwasi Kwarteng), μέλος της ίδιας πτέρυγας του κόμματος, ο οποίος υπήρξε ο πρώτος μαύρος υπουργός Οικονομικών του Ηνωμένου Βασιλείου.

Πρωθυπουργός 40 ημερών

Η Τρας, που κάποιοι ενθουσιώδεις αποκάλεσαν «θάτσερ του 21ου αιώνα», απέδειξε με την προσωπική της πολιτική συντριβή ότι είναι άλλο πράγμα ο θατσερισμός στην περίοδο της ορμητικής του εκκίνησης και ανόδου κι άλλο ο θατσερισμός στην περίοδο της χρεοκοπίας του νεοφιλελευθερισμού και της «συναστρίας» κάθε είδους κρίσεων που συνθέτουν τη γενική κρίση του καπιταλισμού. Πριν κλείσει 40 μέρες στην πρωθυπουργία, αναγκάστηκε να

αποπέμψει τον υπουργό της των Οικονομικών, να αποσύρει το οικονομικό της πρόγραμμα και λίγες μέρες αργότερα να παραιτηθεί.

Ποιος και τι την ανάγκασε σε μια τόσο θεαματική και σύντομη πολιτική απόσυρση; Οι… αγορές! Οι οποίες έκριναν επικίνδυνο το οικονομικό πρόγραμμα της κυβέρνησης Τρας και αντέδρασαν βίαια, οδηγώντας σε κατάρρευση την ισοτιμία της στερλίνας έναντι των άλλων νομισμάτων και θεαματική αύξηση των αποδόσεων των κρατικών ομολόγων. Η άμεση απειλή νομισματικής κρίσης και κατάρρευσης ασφαλιστικών εταιρειών και ασφαλιστικών ταμείων λόγω της κρίσης στην αγορά ομολόγων, δημιούργησαν εικόνες γενικευμένης οικονομικής κρίσης και υποχρέωσαν την Τρας και τον υπουργό της των Οικονομικών να αποσύρουν άρον-άρον το οικονομικό τους πρόγραμμα και στη συνέχεια να παραιτηθούν.

Τι προέβλεπε αυτό το πρόγραμμα και γιατί προκάλεσε την οργή των αγορών; Ήταν τυπικό πρόγραμμα ιδεοληπτικών του ακραίου νεοφιλελευθερισμού, που προέβλεπε φοροαπαλλαγές για τους πλούσιους και τα εταιρικά κέρδη καθώς και γενναίο πρόγραμμα στήριξης των εταιρειών του ενεργειακού τομέα. Η κυβέρνηση Τρας δεν εξήγησε πώς θα χρηματοδοτήσει αυτό το πρόγραμμα, με αποτέλεσμα όλοι -και οι αγορές- να καταλάβουν πως επρόκειτο να χρηματοδοτηθεί με έκδοση κρατικών ομολόγων (δηλαδή με αύξηση του κρατικού χρέους) ύψους δεκάδων δισ. στερλινών. Σε μια περίοδο που το κόστος εξυπηρέτησης του χρέους (κρατικού και ιδιωτικού) αυξάνεται λόγω αύξησης των επιτοκίων, το οικονομικό πρόγραμμα της Τρας θεωρήθηκε συνταγή καταστροφής και οδήγησε στα πρόθυρα γενικευμένης οικονομικής κρίσης.

Ένας πολυεκατομμυριούχος «άνθρωπος της αγοράς», στην πρωθυπουργία

Στη θέση της Τρας και του Κουαρτέγκ, ιδεοληπτικών του ακραίου νεοφιλελευθερισμού που μοιάζει με τον φιλελευθερισμό των λόρδων του 18ου και 19ου αιώνα, ήρθε ο Ρίσι Σούνακ, με διπλή εντολή: να σώσει το κόμμα των Τόρις από τη διαλυτική κρίση στην οποία το οδήγησαν ο Μπόρις Τζόνσον και στη συνέχεια η Λιζ

Τρας, αλλά και να αποκαταστήσει την εμπιστοσύνη των αγορών στην κυβέρνηση.

Αν ο υπουργός Οικονομικών της κυβέρνησης Τρας, Κουάζι Κουαρτέγκ, ήταν ο πρώτος μαύρος σε αυτή τη θέση, ο νέος πρωθυπουργός Ρίσι Σούνακ είναι ο πρώτος ινδικής καταγωγής πρωθυπουργός του Ην. Βασιλείου και ταυτόχρονα ο πρώτος πολυεκατομμυριούχος που έρχεται από την καρδιά του επιχειρηματικού τομέα για να αναλάβει την πρωθυπουργία. Αν όμως το μαύροι χρώμα του δέρματος και η ινδική καταγωγή έχουν απλώς και μόνο συμβολική αξία (μοιάζει με ειρωνεία της Ιστορίας σε ποια χέρια επαφίεται η πολιτική διεύθυνση της παρακμάζουσας πρώην αυτοκρατορίας), το γεγονός ότι ένας άνθρωπος της αγοράς εγκαθίσταται στην πρωθυπουργική κατοικία δεν έχει απλώς συμβολική σημασία· αποδεικνύει ότι η πολιτική διαμεσολάβηση των συμφερόντων της καπιταλιστικής τάξης παρακμάζει ως το σημείο αυτή η τάξη να εκπροσωπείται «αυτοπροσώπως» στην πρωθυπουργία. Κάποια ακόμη ανεκδοτολογικά στοιχεία το κάνουν πιο… χαριτωμένο: η σύζυγος του κ. Σούνακ είναι μια δραστήρια μπίζνεσγούμαν με περιουσία που πλησιάζει το 1 δισ. στερλίνες και διατηρεί την ινδική υπηκοότητα για λόγους επιχειρηματικής… ευελιξίας.

Ο Ρίτσι Σούνακ κατάργησε μονοκοντυλιά από το πρόγραμμα της Τρας ό,τι ενοχλούσε τις αγορές. Κατάργησε τις φοροαπαλλαγές και μάλιστα αύξησε τις προβλέψεις για έσοδα από φόρους και υποσχέθηκε ότι δεν θα αυξήσει τον δημόσιο δανεισμό. Η στερλίνα και η βρετανική αγορά ομολόγων πήραν βαθιά ανάσα, οι ασφαλιστικές εταιρείες και τα ασφαλιστικά ταμεία απέφυγαν την άμεση κατάρρευση. Ωστόσο, το γεγονός ότι αποφεύγεται η άμεση οικονομική καταστροφή δεν σημαίνει ότι αποφεύγεται και η οικονομική κρίση καθαυτή και οι συνέπειές της. Δεν σημαίνει επίσης ότι ο Ρίτσι Σούνακ δεν είναι νεοφιλελεύθερος. Ο νέος υπουργός Οικονομικών ανακοίνωσε ένα πρόγραμμα με αυξήσεις φόρων, περικοπές δαπανών και «μεταρρύθμισης» του συστήματος κοινωνικής πρόνοιας που αποσκοπεί στην «εξοικονόμηση» 40 δισ. λιρών στερλινών για να κλείσει η «τρύπα» στα κρατικά ταμεία.

Κρίση των Τόρις και του νεοφιλελευθερισμού, εργατικές αντιστάσεις

Ο Σούνακ έχει δύο εξίσου δύσκολες αποστολές: να ανατάξει τη διαλυτική κρίση στο κόμμα των Τόρις και να διαχειριστεί την κρίση του νεοφιλελευθερισμού σε μια συγκυρία πολλαπλών κρίσεων που συνθέτουν τη συνολική κρίση του καπιταλισμού. Το Brexit οδήγησε αρχικά το κόμμα των Τόρις σε βαθιά κρίση. Με την ανάληψη της πρωθυπουργίας από τον Μπόρις Τζόνσον, τυπική πολιτική φιγούρα του Brexit, η κρίση φάνηκε να ανατάσσεται. Επανήλθε όμως σύντομα, για να «καταπιεί» τον Τζόνσον και ύστερα, με συνοπτικές διαδικασίες, την Τρας. Για να έρθει ο Σούνακ στην ηγεσία των Τόρις -και την πρωθυπουργία-, παρακάμφθηκε η βάση του κόμματος: πείσθηκε η αντίπαλος του Σούνακ στις εσωκομματικές εκλογές να μην παραπεμφθεί η εκλογή στη βάση του κόμματος αλλά να γίνει από τους βουλευτές. Ο ελιγμός είχε την αιτία του: ο Σούνακ δεν είναι δημοφιλής στη βάση των Τόρις και γι’ αυτό έχασε τη μάχη με τη Λιζ Τρας για την ηγεσία στις εσωκομματικές εκλογές του Σεπτεμβρίου. Η κρίση και παρακμή της πρώην αυτοκρατορίας προκαλεί διαρκώς ρίγη νεοφιλελεύθερης ιδεοληψίας και εθνικού μεγαλείου στο κομματικό σώμα και τους ψηφοφόρους των Τόρις, κι αυτές οι διαθέσεις υπονομεύουν αντικειμενικά την «αποστολή» του Σούνακ.

Η δεύτερη αποστολή του, να διαχειριστεί επιτυχώς την κρίση του νεοφιλελευθερισμού, είναι όχι απλώς δύσκολη αλλά ανέφικτη. Η Μ. Βρετανία, πρωτοπόρος της νεοφιλελεύθερης ωμότητας από τα χρόνια της Θάτσερ, είναι ίσως το πιο τυπικό δείγμα της κρίσης του νεοφιλελευθερισμού. Η λιτότητα στους μισθούς, η εργασιακή ευελιξία, η διάλυση του κοινωνικού κράτους, αλλά και οι μακροχρόνιες περικοπές στις κρατικές υπηρεσίες γενικώς, έχουν φτάσει στο «μη περαιτέρω», στο σημείο που πλέον γεννούν εικόνες παρακμής και γίνονται πρόβλημα για τον ίδιο τον καπιταλισμό.

Ο νεοφιλελευθερισμός, που υπήρξε η απάντηση στην προηγούμενη μεγάλη κρίση του καπιταλισμού της δεκαετίας του ’70, γίνεται πλέον μέρος του προβλήματος και αιτία της νέας κρίσης. Δεν

υπάρχει όμως τίποτε για να τον αντικαταστήσει – ο καπιταλισμός έχει ξεμείνει από λύσεις.

Είμαστε λοιπόν στο σημείο που ούτε ο νεοφιλελευθερισμός «τραβάει» ούτε η εργατική τάξη μπορεί να αποδεχθεί χωρίς μάχη περαιτέρω φτωχοποίηση και εξαθλίωση. Και ήδη, το τελευταίο διάστημα, εκδηλώνονται στη Μ. Βρετανία ελπιδοφόρες εργατικές αντιστάσεις. Ο Σούνακ δεν μπορεί να αποτελέσει τίποτε άλλο από ένα προσωρινό διαχειριστή της κρίσης των Τόρις και του νεοφιλελευθερισμού – που θα συνεχιστούν. Το κρίσιμο στοίχημα είναι η κρίση του νεοφιλελευθερισμού να γίνει το έδαφος της ανασυγκρότησης του εργατικού κινήματος.